

नेवारी जनजीवनमा गुठीको भूमिका (श्री रमाभगवती सिं गुठीको
समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
अन्तर्गत समाजशास्त्र विभागमा समाजशास्त्र विषयको
स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधार्थी

देवी श्रेष्ठ

कक्षा रोल नं.: ०४/०६९

परीक्षा रोल नं.: ४८०३३९/०७२

त्रि.वि. दर्ता नं.: ६-२-४८-२५९२-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७७

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनाराण क्याम्पस, मानविकी तथा समाजशास्त्र शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको प्रयोजनका लागि समाजशास्त्र विषयका छात्रा देवी श्रेष्ठले “नेवारी जनजीवनमा गुठीको भूमिका”(श्री रमाभगवती सिं गुठीको समाजशास्त्रीय अध्ययन) शीर्षकमा प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

उप प्रा. तेज प्रसाद सुवेदी

.....

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७७/१२ /

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय, समाजशास्त्र तथा ग्रामीण विकास विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त दोस्रो वर्षका परीक्षार्थी श्री देवी श्रेष्ठले प्रस्तुत गर्नुभएको “नेवारी जनजीवनमा गुठीको भूमिका”(श्री रमाभगवती सिं गुठीको समाजशास्त्रीय अध्ययन) विषयक शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेश भई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....
उप प्रा. तेज प्रसाद सुवेदी
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
नेत्र नारायण पौडेल
बाह्य परीक्षक
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली
विभागीय प्रमुख
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७७/११/

कृतज्ञताज्ञापन

यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत पृथ्वीनारायण क्याम्पस समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो पत्रको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो । यसको शीर्षक “नेवारी जनजीवनमा गुठीको भूमिका”(श्री रमाभगवती सिं गुठीको समाजशास्त्रीय अध्ययन) रहेको छ । पोखरा महानगरपालिका वडा नं २, ३, ९, १०, ११, १२ र २६ वडाका बासिन्दाहरू यस अध्ययनको माध्यम बनेको छ । यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा शोधपत्रको सुपरीवेक्षण गरी मलाई अनुसन्धानमुलक क्षेत्रमा सुमार्ग देखाउन सहयोग गर्नुहुने साथै धेरै व्यस्तताको बाबजुद पनि मलाई आवश्यक पर्दा हरबखत समय उपलब्ध गराई राय, सल्लाह, सुझाव तथा हौसला प्रदान गरि अविस्मरणीय सहयोग पुऱ्याउनु हुने उप प्रध्यापक एवं शोध निर्देशक तेजप्रसाद सुवेदीज्यू प्रति सहृदयताका साथ आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी शोधपत्रको विषय छनौट देखि नै अमूल्य सुझाव दिई हौसला प्रदान गर्नु हुने आदरणीय विभागीय प्रमुख प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुलीज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यो शोधपत्रको कार्य सम्पन्न गर्न अमूल्य सुझाव र सहयोग उपलब्ध गराउनु हुने बाह्य परिक्षक नेत्रनारायण पौडेल ज्यू प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

यो अध्ययनको लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने पोखरा महानगरपालिकाका वडा नं २, ३, ९, १०, ११, १२ र २६ का उत्तरदाता महिलाहरूलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै मलाई उच्च शिक्षा अध्ययनको लागि यस खुट्किलोसम्म पुऱ्याउने मेरो बाबा आमा प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । कम्प्युटर टाइप गरि सहयोग गर्ने पोखरा मल्टिमोडल क्याम्पसका प्राध्यापक राजु पराजुली र शोधपत्रलेखनमा प्रशस्त समय दिएर उत्प्रेरणात्मक भूमिका खेली सहयोग गर्ने मेरो जीवनसाथी राजेन्द्र तभ्याप्रति पनि म आभारी छु ।

अन्त्यमा शोधपत्रको सिलसिलामा आफ्ना अमूल्य सुझावका साथ सहज र सरल रूपमा सहयोग गर्नुहुने कार्यक्षेत्रका सम्पूर्ण उत्तरदाताहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु र गुठीसमितिका पदाधिकारीहरू जसले समूह छलफल विधिमा भाग लिई सहयोग गर्नुभयो उहाँहरू पनि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । साथै यस शोधपत्रलेखनमा प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण शुभचिन्तकहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

देवी श्रेष्ठ

शोधसार

प्रस्तुत शोध “नेवारी जनजीवनमा गुठीको भूमिका” (श्री रमाभगवती सिं गुठीको समाजशास्त्रीय अध्ययन) शीर्षक अन्तर्गत पोखरा महानगरपालिका वडा नं २, ३, ९, १०, ११, १२ र २६ वडाका गुठीमा आवद्ध भएका मानिसहरूमा सीमित रही अध्ययन गरिएको छ । अध्ययन गर्ने क्रममा पोखरा महानगरपालिका विभिन्न वडाका गुठीमा आवद्ध २४ घरधुरीलाई मात्र उत्तरदाताको रूपमा छनोट गरिएको छ । यस अध्ययनमा निम्न उद्देश्य राखिएको छ ।

१. गुठी व्यवस्थाले नेवार जनजीवनमा पारेको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभावबारे अध्ययन गर्नु,
२. गुठीसङ्गठनमा गुठियारहरूबीचको सहकार्यात्मक भूमिका/महत्व काम कर्तव्यबारे जानकारी लिनु ।

सैदान्तिक व्याख्या र विश्लेषण लागि संरचनात्मक प्रकार्यत्मक प्रारूप प्रयाग गरिएको छ साथै विभिन्न पूर्व अध्ययनको समीक्षा गरिएको छ । प्रस्तुत शोध कार्यमा वर्णनात्मक र विश्लेषणात्मक अनुसन्धान ढाँचा प्रयोग गरिएको छ । अध्ययनमा प्राथमिक र द्वितीय तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ । उद्देश्य अनुसार गुणात्मक र सङ्ख्यात्मक तथ्याङ्कहरू प्रयोग गरिनुका साथै तथ्याङ्कहरूलाई आवश्यकता अनुसार वर्णनात्मक व्याख्याका साथै विविध तालिकालार्य प्रतिशतमा प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलनका लागि अन्तरर्वाता अनुसुची, अवलोकन विधि र समूहगत छलफललाई प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ ।

गुठीमा आवद्ध भइसेकपछि उत्तरदाताहरूमा सामाजिक उत्तरदायित्व बढेको, आर्थिक सहयोग मिलेको र सांस्कृतिक निरन्तरताको लागि छलफल गर्ने गरेको पाइयो । त्यसैले गुठीमा यस्तै प्रेरकका माध्यमबाट गुठी बाहिर रहेका नेवारहरू पनि गुठीमा आवद्ध हुनका लागि आतुर भएको पाइयो । यस अध्ययनबाट गुठीले समुदायको जीवन पद्धतिमा सकारात्मक प्रभाव पारेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

विषय सूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	ii
स्वीकृतिपत्र	iii
कृतज्ञताज्ञापन	iv
विषय सूची	v
तालिका सूची	viii
शोधसार	ix
अध्याय एक :परिचय	१-९
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ गुठीको परिभाषा	४
१.३ समस्याको कथन	५
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	७
१.५ अध्ययनको महत्व	७
१.६ अध्ययनको सीमा	८
१.७ शोधपत्रको सङ्गठन	९
अध्याय दुई : पूर्वसाहित्यको समिक्षा	१०-२१
२.१ संरचनात्मक प्रकार्यवादअन्तर्गत अवधारणात्मक प्रारूप	१०
२.२ गुठीको परम्परा	११
२.३ नेपालमा गुठीका प्रकार वा किसिमहरू	१५
२.४ नेवारी जनजीवन र गुठीको उपयोगिता	१९
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि २२-२६	
३.१ अनुसन्धान ढाँचा	२२
३.२ अध्ययन क्षेत्र छनोटको औचित्य	२२
३.३ समग्र अध्ययन विधि	२४
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलन विधि	२४
३.५ तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण एवं विश्लेषण	२५
३.६ तथ्याङ्कको प्रकृति	२५
३.७ तथ्याङ्कको विश्लेषण एवं प्रस्तुतीकरण	२६
अध्याय-चार : अध्ययन क्षेत्रको परिचय तथा जनसांख्यिक विशेषता	२७-३७
४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय तथा भौगोलिक अवस्था	२७
४.१.१ अध्ययन क्षेत्रका उत्तरदाताहरूको संरचना	२७
४.१.२ उत्तरदाताहरूको पेशागत संरचना	२८

४.१.३अध्ययन क्षेत्रको पारिवारिक संरचना	२९
४.२ नेवारहरूका गुठी	२९
४.३ पोखरामा संचालीत श्री रमाभगवती सिं गुठी	२९
४.४ नेवार समुदायमा गुठीका फाइदाहरू	३०
४.४.१गुठीका सामाजिक फाइदाहरू	३०
४.४.२गुठीका आर्थिक फाइदाहरू	३१
४.४.३नेवा गुठीबाट भएका सांस्कृतिक फाइदाहरू	३१
४.५ नेवार समुदायमा गुठीका बेफाइदाहरू	३२
४.६ नेवार समुदायमा गुठी सङ्गठनको महत्व तथा भूमिका	३२
४.६.१श्री रमा भगवती सिं गुठीहरूको सामाजिक प्रभाव	३२
४.६.२श्री रमा भगवती सिं गुठीहरूको आर्थिक महत्व तथा भूमिका	३३
४.६.३श्री रमा भगवती सिं गुठीहरूको सांस्कृतिक महत्व र भूमिका	३४
४.६.४नेवारी जनजीवनमा गुठीको सामाजिक, धार्मिक र सांस्कृतिक भूमिका	३४
४.६.५नेवार समुदायमा सञ्चालित गुठीको अन्य जातिमा परेको प्रभाव	३७
अध्याय पाँच : नेवार समुदायमा गुठीको सहकार्यात्मक भूमिका तथा गुठीको कार्यहरू	३८-५०
५.१ नेवारी गुठीका प्रकारहरू र तिनका कार्यहरू	३८
५.१.१नेवारी गुठीका प्रकार एवं परिचय	३९
५.२ गुठीसमितको परिचय	४०
५.३ नेवालखल गुठीमा पालेहरूको व्यवस्था	४०
५.४ नेवार गुठीले गर्ने कामहरू	४१
५.५ गुठीद्वारा नेवार समुदायमा भएको सहकार्यात्मक सम्बन्ध	४२
५.६ गुठीको आर्थिक कोष	४३
५.६.१कोषको स्थापना र रकम सङ्कलन	४३
५.६.२कोषको रकम परिचालन	४३
५.६.३दण्ड जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था	४४
५.७ समुह छलफल विधिबाट प्राप्त गुठी सम्बन्धी जानकारी	४५
५.८ गुठीमा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यवस्था	४५
५.९ गुठीमा महिलाहरूको भूमिका	४६
५.१० गुठीसँग नेवारी जनजीवनको प्रकार्यात्मक सम्बन्ध	४६
५.११ गुठी व्यवस्थामा आएका समस्या तथा चुनौतिहरू	४८
५.११.१गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्याहरू	४९
५.११.२गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्याका कारणहरू	४९
५.११.३गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या समाधानका उपायहरू	५०

अध्याय छः सारांश, निष्कर्ष र सुभावहरू	५१-५४
६.१ सारांश	५१
६.२ निष्कर्षहरू	५२
६.३ सुभावहरू	५४
सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	
अनुसूचीहरू	

तालिका सूची

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
४.१	उत्तरदाताहरूको लैङ्गिक संरचनाको विवरण	२७
४.२	उत्तरदाताहरूको पेशागत संरचनाको विवरण	२८
४.३	अध्ययन क्षेत्रको पारिवारिक संरचनाको विवरण	२९
५.१	नेवारी गुठीका कार्यहरूको विवरण	३८
५.२	गुठीयारहरू बीचको सहकार्यात्मक भावनाको विवरण	४२
५.३	गुठीको कोषको रकमको परिचालन विवरण	४३
५.४	दण्ड जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्थाको विवरण	४७
५.५	गुठीमा महिलाहरूको भूमिकाको विवरण	४८